

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ДИТИНИ: ДНЗ – РОДИНА – СУСПІЛЬСТВО

У статті окреслено методологію бінома “полікультура” як простору для сучасної освіти дітей в дошкільних навчальних закладах України. Простежено сутнісні залежності рівня виховання від співпраці різних інституцій (ДНЗ, родина, суспільство) та дотичності добору заходів дидактико-розвивального впливу на особистість у сенситивному періоді її формування.

Ключові слова: полікультура, особистість, ДНЗ, народний ігровий фольклор, виховання.

Концептуальний біном “полікультура” охоплює в єдності й взаємозумовленості культуру та суспільство з усіма його компонентами. Підґрунтям для утвердження полікультурного простору в науках про дитину і дошкільне дитинство розглядаємо позицію П.Сорокіна щодо будь-якої соціальної людської групи, яка обов’язково з’являється як феномен культури, відповідно, реальний феномен культури завжди є і соціальним, і полікультурним феноменом. Таким чином, різні категорії – “культурний” й “соціальний” – неподільні собою в емпіричному світі людини [1, с.78].

Отож, **мета статті** – обґрунтування полікультурного простору виховання сучасної дитини як об’єктивна реальність, яка може стати доступною для опанування в дошкільному віці на основі міждисциплінарного синтезу її освітнього потенціалу.

Поняттям “полікультура” означено специфічну реальність, в якій у конкретний історичний період життєдіють певні локальні групи – суб’єкти в історично сформованому просторі із виробленими здобутками етнокультури. Отож зміст цього поняття включає особливості певного соціуму (етногрупи), надбань із його культурою в конкретному історичному й у певному геополітичному вимірі. Як відомо, сучасна етнічна мапа України досить мозаїчна і охоплює згідно останніх даних соціологічних досліджень від 121 до 150 одиниць. Відповідно наші завдання вбачаємо, по-перше, в обґрунтуванні об’єктивності функціонування полікультурного простору для сучасної дошкільної освіти дітей в Україні; по-друге, в актуальності порушеної проблеми не лише в українському довіклі, а й за рубезем і по-третє, у виокремленні чинників впливу на особистість, яка формується ефективно і з очікуваними результатами за умови їхнього активного впровадження у педагогічний процес ДНЗ.

Результати аналізу надбань філософської та педагогічної думки засвідчують, що уже видатні мислителі Старого світу не полишали ідею єдності між культурою й освітою, відому із доісторичних часів. Натомість ученим Нового світу (А.Дістерверг, Й.Гердер, Г.Сковорода, Ф.Гегель, Й.Кант, Ф.Шеллінг) належать актуальні для нас твердження про соціальне народження людини в лоні певної етно і загальнолюдської культури унаслідок здобуття освіти в полікультурному світі.

Полікультурний простір як основу освіти в сучасній гуманітарній науці представлено різноаспектно у працях М.Лапіна, В.Лугового, М.Лукашевича, В.Слісаренка, Н.Яблокової. На культурі, як на “другій олюдненій природі” (ку-

льтурна детермінація) наголошують Є.Бистрицький, С.Кримський, О.Іванова-Стецюк, В.Шинкарук, Є.Андрос, В.Табачковський.

Відповідно полікультура набуває значення специфічної реальності, в якій у певний історичний час життєдіє соціальний суб'єкт в довкіллі, яке оформилось історично й економічно, синтезуючи різні здобутки окремих культур.

На жаль, результати аналізу сучасного наукового дискурсу свідчать, що іноді поняттям “полікультурне” послуговуються задля означення усього розмаїття процесів, які відбуваються в суспільстві.

За такого підходу увагу зосереджують на людині активній (*homo activus*), як багатовимірний біо-соціо-культурній істоті та суб'єкті діяльності, на її моральності, як на основі лише її етнокультури, залишаючи поза увагою її інтегровану сутність.

Сьогодні ж незаперечним є аксіологічне твердження про все живе, що розвивається як система двох складових: спадковості й довкілля. Для кожної людини довкіллям є природа (екологічний вимір); етнокультура – “друга олюднена природа”, а точніше дійсність; суспільство (соціальне довкілля, однак уже полікультурне). Світ природи – згідно тверджень філософів є предметом виробничої та соціокультурної діяльності людини, яку спрямовано на забезпечення матеріальних і духовних умов для її буття (М.Бургін, М.Каган, В.Муляр й ін). Водночас олюднення природи не зводиться лише до суспільного виробництва. Важливе значення в життєдіяльності та земному бутті людини належить духовно-практичному пізнанню природи засобами мови, міфології, релігії, мистецтва та іншим формам етнодуховної культури.

Таким чином, світ людини є її довкіллям, її навколишньою природою в опанованому предметно-матеріальному й предметно-створеному духовному, тобто в її полікультурному бутті. І це не просто буття у світі, як зауважує В.Шинкарук, а діяльність, спрямована на влаштування цього світу як “людського” [2, с.53].

Проти тваринного світу – органічного компонента живої природи – людина сформувалася як біологічний вид на основі опанування над біологічним – і з'явилася внаслідок різних способів життєдіяльності (*homo sapiens*). Власне вони й розмежовують реальну дійсність на світ предметного, матеріального і духовного, тобто ідеального буття. Відповідно полікультурність духовної сутності людини виділяє її у лоні природи як її ж протилежність, тобто як “приборкувача” природи, підносить її у планетарному вимірі як суб'єкта ноосфери (за В.Вернадським).

Людство довго йшло до усвідомлення, що бачення світу йому дається не у фізичному просторі й часі, тобто абсолютно об'єктивно, а в полікультурному, такому, яким він віддзеркалюється у свідомості під впливом колективної пам'яті загалом і пам'яті кожної людини, зокрема. Її визначальним акумулюючим арсеналом виступає культура. Будучи сформованою у певному соціальному осередку – локальній групі, вона набирає ознак культури. Отож систему полікультури правомірно відносити до само організуючих систем, яка підлягає цілеспрямованому вибору шляхів свого подальшого розвитку задля динамічного функціонування. Її функціонування неподільне із взаємовпливом на соціальне й природне довкілля, адже вона існує в їхніх межах. Цьому також сприяють загальна культура сучасного суспільства. Таке співіснування в єдності й взаємозумовленості й охоплює концептуальний біном “полікультура”.

Зміст поняття “полікультура” все ще очікує своїх визначень і поглибленої філософської рефлексії, оскільки воно зашораз активніше з'являється в науковому послугуванні. Поширення поняття набуло наприкінці минулого тисячоліття і донині

залишається не лише проблемою педагогічною, а й філософською та культурологічною, тобто міждисциплінарною.

Отож можемо стверджувати, що полікультурний вимір виховання сучасної дитини ґрунтується на синтезі низки наук про неї, тобто дитину. Передусім, це, педагогіка, філософія, психологія, соціологія, культурологія та ін.

Послугуванням поняттям “полікультурна” у теорії й практиці дошкільної освіти, як соціально-гуманітарній галузі зумовлено тим, що культура та її сфера – освіта у життєдіяльності суспільства є до певної міри самостійними і, водночас, неподільними. Вони є і обов’язковими умовами, і продуктом життєдіяльності будь-якого соціуму, що є соціальним суб’єктом освіти – носієм, транслятором соціальних характеристик і дій, виробником культурних і освітніх цінностей. Цікавими з цього приводу нам видаються міркування Питирима Сорокіна, який наголошував на взаємозв’язку між соціальними суб’єктами та створеними ними надбаннями культури: “Так, у будь-якій реальній групі – чи то соціальній системі, соціальному угрупованні чи ж у проміжному типі – її “соціальна” форма буття завжди неподільна із її “культурними” цінностями. За визначенням й своїм складом будь-яка соціальна група людей обов’язково є феноменом культури, а будь-який реальний феномен культури завжди є соціальним феноменом. Таким чином, різні категорії – “культурний”, “полікультурний”, “соціокультурний” – неподільні в емпіричному світі людини” [3, с. 39]. Надзвичайно важливі позиції щодо полікультурного підходу до аналізу проблеми нашого семінару можемо запозичити із наукового доробку відомого американського дослідника Дж. Верча. Розглядаючи полікультурний підхід до опосередкованої дії, він зазначає, що “провідна мета полікультурного підходу до розуму полягає в тому, щоб пояснити психічні процеси людини, враховувати їх суттєвий взаємозв’язок із культурним, історичним та суспільним оточенням”. Дослідник наголошує на психологічних засадах полікультурного підходу, оскільки “людина вступає в контакт зі своїм оточенням і створює і його, і саму себе на підставі певної дії”. Тобто йдеться про тісний зв’язок між процесами соціальної комунікації та індивідуальними психологічними процесами.

Слід підкреслити, що саме така діалогічність буття і має стати підґрунтям для моделювання етнокультурного соціальнозначущого простору становлення особистості, насамперед у сенситивному періоді її розвитку. Для означення методологічних засад феномену полікультурного виховання засобами народних традицій радимо скористатися позицією Дж. Верча, а саме: будь-яку дію яку опосередковує те оточення, в якому вона відбувається [4, с.28]. Отож йдеться про те, що формування полікультурної обізнаності в руслі нашої проблематики і вміння її відтворювати надалі має відбуватися у неподільній єдності та взаємодії між усіма соціальними інституціями формування особистості в руслі ідей діалогу культур (мовиться про ДНЗ, родину, соціальне оточення і т.д.). Відповідно до завдання якомога активнішого відродження звичаєво-обрядової й традиційної української методології народного людиновиховання у сучасному світі акцентуємо увагу на значенні “соціальної мови”, як чинника в особистісного становлення дітей. Адже саме “соціальна мова” є прерогативою усіх форм культурної спадщини, до яких відносимо і скарбницю фольклорну [5, с.58–77]. У її соціумних і культурно-історичних компонентах віддзеркалюється реальна освітня ситуація, оскільки життєдіяльність сучасних дітей дошкільного віку як соціальних суб’єктів зазвичай протікає в певному культурному просторі.

Виявляючи особливості полікультурної реальності, її дотичність до соціальних суб'єктів, “полікультура виступає стосовно них фактором і соціальним простором їхньої життєдіяльності й буття. Полікультура функціонує і як культурно-історичний чинник, виражений у феноменах соціального досвіду, історичної пам'яті, традицій, звичаїв, архетипів. Загалом вони й забезпечують міжпоколіннєву трансмісію культури, усвідомлення людиною своєї причетності до вищих цінностей. Полікультуру творить і сам соціальний суб'єкт, оскільки він є не лише її транслятором, а й активним споживачем, і джерелом її збагачення [5, с.207].

Кожну полікультурну систему слід розглядати як витвір людей, як закономірне утворення внаслідок їхньої діяльності та продукування духовних значень, норм і цінностей. Власне вони й об'єднують, згуртовують людську спільноту в суспільство. Врегулювання етнокультурної інформації відбувається під впливом стереотипів – своєрідних першооснов, з яких побудовано всю культуру етносу, без них не можливе існування культури, в тому числі й сучасної. Вони є узвичаєними формами діяльності людини, своєрідним зразками для наслідування, що виникли на ґрунті багатовікового досвіду. У нашому випадку – практики людиновиховання.

Вона не може існувати поза людською діяльністю, яку теж зумовлено рівнем культури людини, унаслідок наслідування ідеалів як духовного координатора її внутрішнього світу та його зовнішніх проявів, тобто вихованості (О.Вишневський, І.Зязюн). Отож полікультурне виховання можливе лише в соціумі, який є сукупністю реакцій на його полікультурні впливи. Діяльність людини, її особливості “завжди культурно зумовлені і мають культурний смисл” (І.Зязюн). Саме так відбувається поступове прилучення кожного індивіда до певного культурного осередку, до цінностей певної культури, до її вічних і минулих надбань. У такий спосіб культура виконує нормативну, аксіологічну (регулятивну) функції на основі норм і моральних уявлень, напрацьованих суспільством до певної культурної ситуації та її ідеалів.

В основі поведінки кожної дитини уже змалку виявляються культурно-орієнтовані потреби. Вони не лише зумовлюють діяльність механізмів адаптації, а й допомагають вибрати доцільну тактику її реалізації. Із розвитком інтелекту дитини процеси мотивації її діяльності набирають зашкору свідомішого змісту (М.Левитов, В.Лихачав, І.Сингаївська та ін.). Реалізуючи свої зростаючі можливості пізнання, дитина забезпечує незалежність від довілля і безпосереднього соціуму. Відповідно це надає їй пристосувальній діяльності адаптативно-адептної спрямованості, змінюючи не лише її власну поведінку, а й безпосереднє оточення (скажімо, у дитинстві пошук нових друзів). Перехід від виховання – цілеспрямованого впливу вихователя на вихованця, зумовлює перетворення цього процесу на власне самовиховання, усвідомлену адаптацію до умов, які виникають чи створюються.

Первинні витоки педагогічної адаптації вбачаємо у значущій для суб'єкта зовнішній зміні, подіях і явищах довілля, які є активними і спрямовуються на усунення внутрішнього дискомфорту під впливом новизни умов його існування. Активність адаптації ініціює культурно зорієнтовані потреби. Їхню основу творять пізнавальні потреби, потреби емоційного і вербального контактування та потреби змісту життя. Власне вони регулюють комунікативну діяльність загалом, узалежнюють її від емоційного реагування інших суб'єктів на сприйняття нею об'єктивних явищ. Саме так зростає потяг до пізнання невідомого, прагнення співвідносити власні цінності, самоцінність власної індивідуальності з різними групами та рівнями групових, суспільних і загальнолюдських цінностей. Реалізація

означених потреб, урахування та засвоєння полікультурних орієнтирів під впливом виховання зумовлює доцільність чіткого окреслення мети діяльності, усвідомлення та застосування засобів її досягнення. Спорадичні, об'єктивні зміни в соціумі на рівні адаптації до його умов сприймаються зазвичай як новизна. Це стає своєрідним поштовхом до зародження вище означених нами потреб індивіда. Адаптація є значно ефективнішою, коли дитина обізнана із певними моделями поведінки, її своєрідними стереотипами. У нових ситуаціях морально-етичних колізіях вони вимагають аналогічних внутрішніх чи зовнішніх дій. Усвідомленій адаптації до нових умов, які виникають чи спеціально створюються сприяє використання усталених моделей поведінки відповідно до народних традицій людиновиховання.

Такий філософсько-онтологічний підхід дозволяє нам розглядати педагогічну адаптацію засобами народних звичаїв, традицій та обрядів як суспільну проблему у руслі її людинознавчої та людиновиховної єдності. Тобто це процес специфічної адаптативної діяльності, зумовлений змінами соціальної дійсності, натомість виховання відповідної полікультурної поведінки передбачає усвідомлену в межах ухваленій в соціумі моралі поведінки у будь-яких ситуаціях і будь-коли створених соціумом. Відповідно до нашого підходу, педагогічна адаптація вирізняється полікультурною адаптованістю. Отож кожен вихованець, як носій адаптивних функцій, є продуктом певних відношень, які виражають рівень його адаптації загалом, тобто в її особистому значенні і в межах певного соціуму.

У процесі адаптації до навколишнього, розвитку свідомості і самосвідомості зароджується прагнення до самовиховання. Згодом воно стає важливим внутрішнім фактором, виявляючись у діях особистості, які спрямовані на виховання якостей, дотично до її ідеалів, життєвої мети, вимог до себе, до власної поведінки тощо. У різному віці діти їх усвідомлюють по-різному. Отож такі орієнтири мають бути зрозумілими і близькими для духовного саморуху особистості змалку, формування її визначальних якостей, як от – самодисципліни, готовності до розв'язування внутрішніх конфліктів, сили волі та ін.

У виховній роботі чільне місце мають посісти народні твори притчової спрямованості. Стислі за формою, ємкі й глибокі за змістом вони сприяють повсякденній виховній роботі, оскільки легко сприймаються, запам'ятовуються й кодуються пам'яттю – основним регулятором поведінки. Водночас із відповідними творами народної афористики вони ефективніші за моралізаторські повчання, до яких зазвичай вдаються дорослі. Кожен твір точно і влучно, прозоро в алегоричній формі увиразнює певну людську чесноту (“Бджоли і ведмідь” – згуртованість, “Ведмідь і черв'як” – наполегливість, “Хворий лев і лисиця” – обачність), чи висміює необразливо якусь загальну ваду людей (“Дві миші” – заздрощі, підступність, “Жаба боязкіша від зайця” – боягузтво, “Про лисичку” – злодійство, “Провчений журавель” – невдячність тощо).

У народних казках відбито ситуації, які досить легко діти проєктують на ставлення сучасних аморальних дорослих до своїх нащадків (“Орел і тхір”) – батько заради власного благополуччя віддає у пожертву життя рідних дітей. В іншій казковій мініатюрі (Як звірі ходили за моря сонця шукати”) вміщено прозору алегорію щодо патріотичного виховання: її герої шукають сонця, тобто щастя, у чужих краях і зазнають особистої трагедії.

Гурт, толока, громада, як колись їх називали, тобто, колективні стосунки – є основою полікультури суспільства. Вони постійно перебували під увагою народного педагога-казкаря. Не випадковими є казки на хліборобську тематику, в яких

віддзеркалено культуру народу-хлібороба з його специфічним традиційно-звичаєвим побутом; простежено ідею відданості значущій меті та її досягненню як запоруки послідовності, витримки у поведінці, свідчення моральності, обов'язковості.

Скажімо, у невеликій і доступній казці “Як птахи гуртом орали” висміяно легкодухе птаство, яке взялося за обробіток землі і відразу розбіглося із першою перешкодою. Ситуація не поодиноким чином існує лише із життя дітей, а й дорослих. Вона недвозначно вказує на соціальну незрілість і культурну недовихованість героїв твору, наочно демонструє, як у реальному житті це визначається. Для дітей така недовихованість обертається невмінням самоорганізації не лише для продуктивної, а й притаманної їхньому вікові ігрової діяльності. Діти розуміють, чому важливою є взаємодопомога, сила волі долати задля цього труднощі на шляху навіть до найпростішої мети.

В іншій відомій казці “Котик і півник”, попри її зорієнтованість на найменших, присутні сцени смертельної розправи над дітьми викрадача одного з героїв твору. Зрозуміло, що діти в змозі осягнути умовність казкової ситуації, однак подібні сцени мають бути темою для окремого обговорення і обстоювання думки про неприпустимість подібних вчинків не лише в реальному житті, а й у казці. Подібні казки із мотивами помсти (“Ятлик-кум і лисиця-кума”), образними засобами відбивають специфіку нашого історичного розвитку в умовах бездержавності, потяг до самоуправління, а з ним до його крайнього вияву самосуду. Як відомо, такі тенденції посилюються і наслідуються сучасними зростаючими поколіннями. Намагання персонажа організувати смертельну помсту за сою кривду зумовлює низку не благочинних учинків, безвинні жертви.

Досить поширеним у народних казках виступає мотив протиборства із силами зла, захисту слабких і потерпаючих, що переростає в окремих сюжетах у мотиви захисту рідної землі, теми патріотизму, без якого неможливо засвідчити свою приналежність до певного етнокультурного простору. На такому фоні випадки пропаганди у суспільстві космополізму, необов'язковості опанування чи відмови від рідної культури сприймаються як прояви асоціальності й бездуховності. На практиці це виливається у безкультурність, цинізм у поведінці. Образними засобами казки етнопедagogіка поступово наближає дітей до підліткового віку – соціального дозрівання, виконуючи таким чином свої застережні функції.

У центрі уваги українських народних казок із розділу соціально-побутових перебуває родинне життя (“Жили-були...” й т.д.), отже й родинне виховання (“Закопане золото”, “Ківш лиха”, “Про бідного і багатого брата” тощо). Вихідці із сімей з позитивним способом співжиття вирізняються своїми діями і поведінкою. Популярна народна казка “Бабина дочка і дідова дочка”, її ситуації при належному емоційному розкритті подають дітям переконливі матеріали для рольових ігор, інсценізацій, самовиховання. У такий спосіб вони досить емоційно переживають спершу пригоди дідової дочки, пізнають позитивний виховний зміст, а згодом аналогічно реагують на зарозумілі вчинки й поведінку бабиної дочки.

Невід'ємною складовою полікультурної поведінки розглядаємо етику, культуру взаємин. Етичні проблеми міжпоколінневих взаємин є однією з важливих проблем співжиття у сучасному соціумі: опіка і допомога; фізичний диктат; насилля і примус. У казці “Найсмішліве слово” акцентовано увагу на психологічному впливі слова під час комунікації. Воно виступає невід'ємною складовою поведінки, а її реальний рівень визначається за наслідками, позитивним чи негативним впливом

на оточення. У цьому випадку народна педагогіка є неперевершеним засобом виховання.

Можуть прислужитися і скарби народної афористики, які ще не посіли належного місця у полікультурному просторі сучасної дитини. Розглянемо їх. Специфічні форми існування української державності із значною самодіяльністю народних мас, упорядкуванням громадського життя на засадах самоустрою зумовили відповідні форми врегулювання громадської (полікультурної) поведінки наших пращурів, а їхні намагання до самоконсолідації спричинили художню естетизацію звичаєвих правових норм. Згодом вони стали поштовхом для зародження стислих, конкретних і водночас узагальнюючих лексичних формул. Зводячи стандартні ситуації у звичаєвому суді до художньої форми, вони зумовлювали відповідні прислів'я і приказки. У народній пам'яті сьогодні їх лічать тисячами...

У таких жанрах народна свідомість осмислює діяльність людини, її соціальні відносини, саму людину, її безпосереднє оточення. Основою нормальних людських стосунків, яка завжди високо поцінювалася нашими пращурами є доброзичливість. Мовиться, що “До доброї криниці стежка завжди утоптана”, “Добру людину бджола не кусає”. Водночас розвиток дитини зумовлює вікові особливості її психічної діяльності, які потрібно враховувати у процесі виховання: “Не лінуйся рано встати, а соромся довго спати”, “Не поспішай словом, а поспішай ділом” тощо [7].

Щирість людських взаємин проходить постійні випробовування у таких поведінкових ситуаціях, в яких особа може засвідчити свої внутрішні переконання і погляди. Всебічність підходів до аналізу певного суспільного явища забезпечується реальною життєвою конкретикою педагогічних настанов: “Згода будує, а незгода руйнує”, “З добрими людьми завжди можна згоди дійти”, “Мир та лад – великий клад”, “Найкраща показка – не кулак, а ласка”, “нащо того бити, з ким жити”, “Коли двоє сваряться, то більше винуватий той, хто розумніший”, “Як є нагорода за добро, то повинна бути і кара за зло” [там само].

Найважливішою полікультурною рисою поведінки зазвичай виступає працьовитість, націленість на діяльність, результативність земного буття. Виховання зумовлює розвиток, якщо сприяє реалізації прагнень для досягнення мети в праці в її різних організаційних формах: “Справжнє життя – в праці”, “Що посієш, те й пожнеш”, не посіявши, не пожнеш”, “Дерево пізнають у плодах, а людину – у ділах”, “На дерево дивись, як родить, а на чоловіка – як робить”, “Без діла слабше сила”, “Що маєш зробити завтра, то зроби сьогодні”, “Треба нахилитися, щоб води напитися”, “Язиком сіна не накошиш”, “Гультяйство губить хазяйство”, “Порожній колос вище всіх стоїть”, “Краще на п'ять хвилин раніше, ніж на п'ять хвилин пізніше”.

Навчальний і корегуючий зміст закладено у прислів'ях і приказках, що впливає із тонких зіставлень, порівнянь і спостережень, містить казкову алегорію, яку легко розгадують самі діти.: “Кожна лисичка свій хвостик хвалить, а чужий ганить”, „Бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться”, “Він, як собака на снізі: і сам не їсть й іншому не дає”, “Його в ступі товкачем не влучиш”, “Куди кінь з копитом, туди й рак з клешнею”, “Бик забув, як телятком був”, “З телячим хвостом у вовки не сунься”, “Не будь бараном, а той вовк не з'їсть”, “Він такий, що й кури заклюють”, “Позич у Сірка очі та й дивися”, “Не будь тим, що моркву рие”, “Дірявого мішка не насиплеш”, “Порожня бочка гучить, а повна мовчить”, “Обізвався грибом, то лізь у борщ”, “Кобила за вовком гналась, та й вовкові в зуби попалась”, “Коли б кізка не скакала, то й ніжки б не зламала” [там само].

Упродовж молодшого шкільного віку дитина дедалі більше часу і уваги приділяє одноліткам. Виникають різні мікросоціумні угруповання, співтовариства, в яких вони діляться враженнями й уявленнями щодо певної ситуації чи випадку. Інколи дитина змінює декілька таких угруповань, заводить численні знайомства. Однак це ще не дружба в її усталеному розумінні. Швидше це співпраця у певній справі. Закінчується вона – закінчується й співпраця. Народна мудрість передбачає і такі стосунки – добросусідство і обмежує застереженнями: “У сусіда розум не позичай, а свій май”. Наполягає на приязному ставленні до того, з ким співіснуєш: “Добрый сусід кращий далекого брата”, “Добрый сусід – найближча родина” [там само].

Працьовитість і взаємодопомога є найкращими споконвічними діяльними рисами українців. Вони зумовлюють високу якість їхньої культури поведінки. Самостійність, не самовпевненість, розрахунок на власні сили, а не сподівання на виграш, вигоду за чийсь рахунок, орієнтування на рівноправність (партнерство) у стосунках пропонувалися народною мудрістю здавна. Діти із розумінням сприймають такі лаконічні настанови. Саме лаконізм, тобто, гранична точність вислову забезпечує найкращий виховний ефект, проти багатослівного моралізування: “Хто дбає, той має”, “Хто рано встає, тому й Бог дає”, “Сьогоднішньої роботи на завтра не відкладай”, “Зробив діло – гуляй сміло”, “Краще давати, ніж просити”, “Любиш брати – люби й віддавати”, “Забуває дати, а не забуває взяти”, “Вола в’яжуть мотузком, а людину словами”, “Хто в біді дав, той два рази дав”, “Своєчасна поміч, як дощ в засуху” [там само].

Етика поведінки виявляється в діях вербальних і невербальних. Так виявляється рівень культури особистості. Вербальними засобами забезпечується формування основ етики поведінки. Здебільшого у різних регіонах України спостерігаємо помітні розбіжності у формах звертання, проявах гречності, послугування варіантами особистого звертання – “пан”, “пані”, їхнім емоційно-понятійним сприйняттям.

Діти починають свідомо підпорядковувати свої бажання загальним цілям, вчать коригувати свою поведінку, осягають почуття дружби. Народна афористика, яка охоплює звичайний спектр людських почуттів на теми дружби, почуття товаришкості, толерантної поведінки стосовно собі подібного, тобто, соціокультурного становлення особистості, володіє скарбницею уснопоетичних засобів: “Дружба – найбільший скарб”, “Дружба родиться в біді, а гартується в труді”, “Чого собі не зичиш, того й іншому не бажай”, “Яку дружбу заведеш, таке й життя проведеш” [там само].

Останнє з наведених прислів’їв акцентує увагу свого адресата на обачності, як на неодмінній рисі нашої ментальності, поведінки українця. Дотичним до цього розглядаємо зміст народного афоризму: “Довіряй, але й перевіряй” із наступним розвитком теми: “Не той друг, що медом маже, а той, який правду каже”; “Були б пиріжки – будуть й друзки”; “Оцінюй людину за її вчинками” тощо [там само].

Кожна змальована у народному висловлюванні модель поведінки, зазвичай, має свого адресата у дитячому мікро соціумі і без підказки дорослого. Делікатний гумор чи іронія із мимовільним, необразливим змістом спрямовані на самокорекцію поведінки, усунення певної вади. Казковий мотив подібних афоризмів забезпечує до них справжню дитячу зацікавленість. Їхні добірки повинні бути у кожній групі. Не випадково українську національну етику взаємин втілено у прислів’ях та приказках і вона подає зростаючому поколінню зразки справжнього гуманізму в стосунках, стилі поведінки щодо ближнього, який має стати для нього основою поведінки в полікультурному оточенні сучасної України.

1. Сорокин П. А. Социологические теории современности. – М., 1992.
2. Шинкарук В. Феномен культури. Філософські аспекти // Феномен української культури: методологічні засади осмислення / Відп. ред.: В.Шинкарук, Є.Бистрицький. – К.: Фенікс, 1996. – С. 8–61.
3. Сорокин П. А. – Там само. – 39 с.
4. Верч Дж. Голоса разума. Социокультурный подход к опосредкованному действию. – М.: Тривола, 1996. – С. 176.
5. Лозко Г. Українське народознавство. – К.: АртЕк, 2006, – С. 58–77.
6. Яблокова Н. И. Социальный субъект и генезис, сущность и факторы становления. М.: Станкин, 1999.
7. Сивачук Н. Український дитячий фольклор. – Київ.: Деміург, 2003. – 286 с.

In the article the methodology of binom “polyculture” as a space for the present day children education in pre-school educational informations on Ukraine is lined. Invesogated depending essence of educational level from collaboration of different institutions (Pre-school educational institutions, family, society) and selusion of aitions of didactice-development impart on personality in sensitive period of it development.

Key words: *polyculture, personality, pre-school educational, national playing Folklore education.*